

УДК: 327+371.15+372.461

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-16-20

БІДА Олена Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки і психології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0448-0852>
e-mail: tetyanna@ukr.net

ДЗЯМКО Вікторія Йосипівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і психології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6627-2015>
e-mail: victoria.dzyamko@gmail.com

МАРИНЕЦЬ Надія Василівна –

кандидат філософських наук, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0582-9582>
e-mail: marynets2020@gmail.com

ПОЛІКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Актуальність дослідження зумовлюється спрямованістю сучасної педагогічної науки на реформування освітньої системи внаслідок глобалізацій цих процесів у нашій країні. У контексті інтеграційних змін і впровадження Болонського процесу в освітню систему України володіння полікультурною компетентністю стає невід'ємною складовою професійної майстерності сучасного кваліфікованого робітника професії «Людина-Людина», оскільки сучасні тенденції розвитку світового суспільства у соціальному, культурному, економічному та політичному аспектах призвели до формування міжнародного багатокультурного соціуму.

Об'єктивна потреба перебудови змісту професійної освіти на полікультурній компетентнісній основі зумовлює необхідність звернення до принципу культуровідповідності, що передбачає уважне вивчення цінностей рідної та іншомовної культур. У сучасних умовах одним із актуальних напрямів, в якому має рухатися педагогічна наука, є підготовка кваліфікованих фахівців, котрі повинні мати таку наукову картину світу, яка давала б можливість здійснювати свою професійну діяльність в умовах полікультурної реальності.

Слід зауважити, соціокультурні умови нашої країни визначають полікультурність важливою складовою професійної діяльності працівників галузі «Людина-Людина», тому однією з нагальних проблем, що постала сьогодні перед сучасною педагогічною

теорією і практикою, є формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, випускників закладів вищої освіти.

Оскільки фахівець соціономічної сфери має виконувати свої обов'язки, працюючи в різних службах підприємств, організацій, відомств, в освітніх, культурних і дипломатичних установах, будинках, мікрорайонах або зонах соціального обслуговування сімей, а також займаючись приватною практикою тощо, слід зазначити, що соціальний працівник реалізовує названі функції не лише при роботі з окремим клієнтом, а й у роботі з групою, громадою, національними меншинами, з певними категоріями населення, зокрема іноземцями, біженцями, у центрах реабілітації, притулках і відділеннях соціальної допомоги тощо. Отже, володіння полікультурною компетентністю стає невідривною частиною професійної майстерності спеціаліста, який має працювати на різних рівнях реалізації соціальної політики держави, а саме: на рівні управління, матеріально-технічного і правового забезпечення, освіти, охорони здоров'я й безпосередньо практики соціальної роботи тощо.

Відтак, з особливою гостротою постає потреба подолання негативних тенденцій минулого, що вкоренилися у практиці підвищення кваліфікації майбутніх кадрів та виведення освіти фахівців на якісно новий рівень, що передбачає впровадження нових підходів до визначення цільових пріоритетів полікультурного навчання, формування його змісту, вибору технологій, організації та управління.

Аналіз останніх досліджень та

публікацій засвідчив наявність наукових досліджень проблематики компетентності, що була висвітлена у наукових працях Н. Бібік, Є. Бондаревської, Б. Гершунського, Н. Запрудського, Н. Розова, А. Хуторського, А. Щекатунової та інших учених. У наукових розвідках авторів компетентність пов'язується з рівнем освіченості фахівця і його загальнокультурною компетентністю, а також розглядається як складова система, що включає знання, вміння, навички та професійно-важливі якості спеціаліста.

Проблематику компетентнісного підходу на різних етапах наукового пошуку студіювали Дж. Баррет, Р. Боятзіс, Р. Вагенаар, Е. Вернер, Ч. Вудраф, Т. Дюран, Д. Мак Келланд, Р. Мірабл, С. Савіньйон, Ю. Хабермас, Д. Хаймс, Н. Хомський, В. Хутмакер, Г. Х'юбер та інші. Вагомим значенням для нашого дослідження мають наукові напрацювання вчених, що стосуються феномену полікультурної компетентності. З поміж таких досліджень особливе значення має концептуальна позиція вчених (І. Бех, П. Вебер, О. Джуринаський, І. Кушнір, О. Дубовік, О. Сухомлинська та інші).

Аналізуючи сучасні дослідження, можна зробити висновок, що дослідницька діяльність в області вивчення полікультурної компетентності активізувалася у 80–90 роках ХХ століття. Певний внесок зробили Г. Бейкер, Д. Бенкс, С. Бенкс, У. Боос Нюннінг, Х. Гепферт, Д. Голлнік, Р. Гарсія, К. Ірвін, В. Міттер, Т. Рюлькер, Д. Хоуп, У. Шмідт та інші вчені. Проблематику формування полікультурної компетентності засобами іноземної мови висвітлюють у дослідженнях О. Першукова, В. Сафонова, П. Сисоев, А. Солодка та інші вчені.

Проте, професійна компетентність майбутніх фахівців соціономічної галузі діяльності все ще залишається предметом наукових досліджень науковців різних напрямів.

Мета дослідження – за результатами категоріального аналізу термінологічної тріади «компетентність – професійна компетентність – полікультурна компетентність» довести концептуальну значущість полікультурної компетентності в системі підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю на засадах компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриття змісту термінологічної тріади «компетентність – професійна компетентність – полікультурна компетентність» відображає послідовне розкриття термінів від загального до конкретного, де загальним є поняття «компетентність».

У Державному стандарті базової загальної освіти зазначається, що компетентність є набутою у процесі навчання інтегрованою здатністю того, хто навчається, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Формування в студентів майбутніх фахівців готовності до професійного самовдосконалення сприяє росту професіоналізму майбутнього фахівця й буде відбуватися більш успішно, якщо будуть створені відповідні педагогічні умови: обґрунтовано сутність самовдосконалення як багатоаспектного педагогічного феномена, у центрі якого перебуває особистість, що має цілеспрямований алгоритм діяльності, який проявляється через індивідуальну траєкторію саморегуляції особистості студента; визначені зміст, види й форми самостійної діяльності студентів у ЗВО; виділені характерні комплекси вмінь з самовдосконалення у контексті професійно-особистісного становлення студентів; розроблена й впроваджена педагогічна система діяльності з самовдосконалення студентів майбутніх фахівців; визначені методи формування в студентів інтегрованої готовності, як комплексу професійно-значущих якостей при застосуванні даної системи, що реалізується з позицій безперервності й носить особистісно орієнтований самоцінний характер; розроблений апарат діагностики й оцінки критеріїв та рівнів сформованості інтегральної готовності до професійного самовдосконалення; розроблено та впроваджено в практику навчально-виховного процесу відповідний методичний супровід нової освітньої технології професійного саморозвитку майбутніх фахівців [1].

Звернення до довідникових джерел доводить, що переважна більшість науковців уже визначилась із концептуальною позицією щодо термінологічного розмежування основних категорій («компетенція», «компетентність»). Приміром, академік І. Зязюн послуговується системою усталених категорій, як от: «кваліфікація», «компетентність», «компетенція», зауважуючи, що саме кваліфікація і компетентність є своєрідними соціально-трудовими характеристиками, що задають межі й рівень функціональних дій у професії. Вони визначені нормативно і контролюються

соціумом у ході різних атестаційних актів [5].

Отже, компетентність розглядається О. Пометун і Г. Селевко як загальна здатність людини, що набувається у процесі навчання, як сукупність особистісних властивостей, як освітній результат, що проявляється у готовності людини до життя і професійної діяльності [10; 11]. Узагальнюючою рисою даної термінологічної тріади є інтегральна якість цього феномену, його ґрунтовність на знаннях та досвіді, набутих у процесі навчання суб'єкта. На думку Г. Назаренко, «компетентність» є особистим інтегрованим утворенням, що включає смислові, світоглядні, операційно діяльнісні елементи та зв'язки між ними [7].

У контексті нашого дослідження значний внесок зробила вчена Л. Перетяга [8], в роботах якої професійна та полікультурна компетентності розглядаються як однопорядкові елементи у системі загальної компетентності людини. При цьому вони взаємопов'язані одна з одною та з іншими елементами компетентнісної системи. Відповідно науковій позиції авторів Є. Степанова та І. Демури полікультурність є складовою або засобом вияву професійної підготовки людини. Зокрема, Є. Степанов розглядає полікультурну компетентність як інструмент прояву професійних якостей фахівця, що можуть повноцінно проявлятися за умов формування особистісних рис, затребуваних у будь-якій професії: порядність, відповідальність, довіра, чесність, справедливість, толерантність, культура міжнародного спілкування тощо, і складають основу професійної поведінки фахівця.

На основі аналізу поглядів І. Демури на проблему професійної компетентності можемо зробити висновок, що автор також встановлює тісні зв'язки між професійністю фахівця та рівнем його полікультурної підготовки. Професійна компетентність, на думку автора, це система явищ, що включає знання, вміння, навички (професійні компетенції широкого спектру) та професійно значущі якості особистості, що забезпечують виконання професійних обов'язків (професійні компетенції вузького спектру). Отже, необхідність полікультурної обізнаності фахівця простежується у змісті виділених автором професійних компетенцій широкого спектру: глибоке розуміння соціальної реальності, гармонійна інтеграція в соціальний контекст, участь у спільній діяльності [3].

Вітчизняна дослідниця Г. Суткевич,

вивчаючи проблему формування полікультурної компетентності майбутніх політологів, дійшла висновку, що формування даного феномену відбувається за умов адаптації до контексту національної та іншомовної культури. При цьому вивчення мови відбувається через пізнання культури, а культура пізнається через засвоєння мови.

Полікультурну компетентність слід розглядати в контексті полікультурної освіти та професійної компетентності. Полікультурна компетентність студента визначається як здатність особистості гармонійно реалізовувати полікультурні компетенції, володіючи сумою полікультурних знань та мовленнєвими навичками, адекватно і дипломатично налагоджувати процес міжкультурної взаємодії, толерантно ставитись до людей різних національностей з метою кваліфікованого вирішення завдань.

У структурі полікультурної компетентності студента виділяється чотири компоненти: знаннево-інформаційний, комунікативний, мовленнєвий, етико-мотиваційний, які взаємопов'язуються і взаємодоповнюються [6]. Аналізуючи визначення компетентностей різними вченими, можна зробити висновок, що полікультурна компетентність є однією з ключових компетентностей, що виділяється як Радою Європи, так і провідними методичними центрами українського освітнього фонду. Означимо, що під полікультурною компетентністю слід розуміти комплексну характеристику індивіда, результативний блок, сформований через знання не тільки рідної, а й інших культур, поведінкові реакції в умовах міжкультурного спілкування та Діалогу Культур. Ми дотримуємося позиції І. Зимньої, яка ставить у центрі уваги студента як бікультурну (вважати полікультурну) особистість, здатну до адекватної соціокультурної діяльності в умовах іншої мовної та культурної спільноти [4].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, професійна та полікультурна компетентності є складними особистісними утвореннями, що разом з іншими компетентностями включені до структури складової системної характеристики особистості – її загальножиттєвої компетентності, що формується протягом усього життєвого досвіду людини. Полікультурна компетентність розглядається як певне особистісне утворення з наявною структурою (компонентами) і характеристикою (змістом компонентів). Від

структури та змісту полікультурної підготовки, на думку багатьох дослідників, залежить якість професійної освіти випускника ЗВО майбутнього фахівця, зокрема соціономічної сфери.

Таким чином, сучасне інформаційне суспільство зумовлює формування цілей освіти не на державному рівні, а перш за все міждержавному, міжнаціональному. Інтеграція у Болонський процес сприяє мобільності та розширенню можливостей працевлаштування випускників закладів вищої освіти у будь-якій з країн – учасниць міжнародної угоди. Перебудова вищої освіти України в межах інтеграції в Болонський процес стосується як змісту навчання, так і його організації. Вимоги мінливої сучасності висунули на перший план не тільки володіння студентом знаннями, а й його здатність реалізовувати та ефективно застосовувати їх у житті, його націленість до постійного саморозвитку і самоосвіти. Показниками такої готовності й здатності є сформовані в нього компетентності. Тому особливого значення і набула проблематика компетентнісної освіти та формування різноманітних компетентностей випускника закладу вищої освіти, на що і буде націлено наше подальше дослідження.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гладишева О. В. Педагогічні умови формування інтегральної готовності до професійного самовдосконалення майбутніх інженерів-механіків. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія»*. 2015. № 1 (16). С. 56–63.
2. Гончаренко Л. А. Розвиток полікультурної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів: навчальний посібник / Л. А. Гончаренко, А. М. Зубко, В. В. Кузьменко. Херсон: РПО. 2007. 176 с.
3. Демура І. Сутність професійних компетентностей / І. Демура. *Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць*. Вип. XXXVIII / заг. ред. проф. В. І. Сипченка. Слов'янськ: Видавництво центр СДПУ. 2007. 64–76.
4. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности / И. А. Зимняя. М.: Моск. психол.соц. институт; Воронеж: МПО «МОДЭК». 2001. 232 с.
5. Зязюн І. А. Гуманізм освіти XXI століття: Філософський і психологічний аспект. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2002. № 2. С. 23–34.
6. Мелько Л. Ф. Роль країнознавчих проектів у формуванні полікультурної компетентності студентів-міжнародників. *Розвиток інформаційного суспільства: Колективна монографія в 10-*

ти томах / Том 10. Інформаційно-комунікаційні аспекти міжнародної та національної безпеки. К., ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2013. С. 268–290.

7. Назаренко Г. І. Професійна компетентність особистості викладача післядипломної педагогічної освіти. *Освіта Донбасу*. 2010. № 2. 80 с.
8. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів: дис. ... д-ра пед. наук / Людмила Євгенівна Перетяга. Харків, 2008. 175 с.
9. Перроті А. Виступ на захист полікультурності / Антоніо Перроті. Львів: Кальварія, 2001. 128 с.
10. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18–24.
11. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–143.

REFERENCES

1. Hladysheva, O. V. (2015). *Pedahohichni umovy formuvannya intehral'noyi hotovnosti do profesijnoho samovdoskonalennya maybutnikh inzheneriv-mekhanikiv*. [Pedagogical conditions for the formation of integral readiness for professional self-improvement of future mechanical engineers].
2. Honcharenko, L. A. (2007). *Rozvytok polikul'turnoyi kompetentnosti pedahohiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv*. [Development of Multicultural Competence of Educators of Comprehensive Educational Institutions]. Kherson.
3. Demura, I. (2007). *Sutnist' profesijnykh kompetentnostey*. [The essence of professional competence] Slovyans'k.
4. Zymnyaya, Y. A. (2001). *Lynhvopsykholohyya rechevoy deyatel'nosti*. [Linguopsychology of speech activity]. Voronezh.
5. Zyazyun, I. A. (2002). *Humanizm osvity XXI stolittya: Filosofs'kyu i psykholohichnyy aspekt*. [Humanism in the 21st Century Education].
6. Mel'ko, L. F. (2013). *Rol' krayinoznavchyykh proektiv u formuvanni polikul'turnoyi kompetentnosti studentiv-mizhnarodnykiv*. [The role of country studies projects in shaping the multicultural competence of international students].
7. Nazarenko, H. I. (2010). *Profesijna kompetentnist' osobystosti vykladacha pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity*. [Professional competence of personality of teacher of postgraduate teacher education]. Osvita Donbasu.
8. Peretyaha, L. YE. (2008). *Dydaktychni umovy formuvannya polikul'turnoyi kompetentnosti molodshykh shkolyariv*. [Didactic Conditions for Forming Multicultural Competence of Younger Students]. Kharkiv.

9. Perroti, A. (2001). *Vystup na zakhyst polikul'turnosti*. [Speech for the Protection of Multiculturalism]. L'viv.

10. Pometun, O. I. (2005). *Formuvannya hromadyans'koyi kompetentnosti: pohlyad z pozytsiyi suchasnoyi pedahohichnoyi nauky*. [Forming civic competence: a perspective from the perspective of modern pedagogical science].

11. Selevko, H. (2004). *Kompetentnosty u ykh klasyfikatsyya*. [Competencies and their classification].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БІДА Олена Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: підготовка науково-педагогічних кадрів в Україні.

ДЗЯМКО Вікторія Йосипівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і психології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: підготовка науково-педагогічних кадрів в Україні.

МАРИНЕЦЬ Надія Василівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін Закарпатського угорського

інституту імені Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: підготовка науково-педагогічних кадрів в Україні.

INFORMATION ABOUT AUTHOR

BIDA Olena Anatoliivna – doctor of ped. Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of the Ferenc Rakoci II Transcarpathian Hungarian Institute.

Circle of scientific interests: training of scientific and pedagogical staff in Ukraine

DZIAMKO Victoria Iosifivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Department of General Pedagogy and Psychology Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Circle of scientific interests: training of scientific and pedagogical staff in Ukraine

MARYNETS Nadiia Vasilyivna – Candidate of Philosophy, Associate Professor departments of History and Social Disciplines Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Circle of scientific interests: training of scientific and pedagogical staff in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2020 р.

УДК 37.378

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-20-24

КУЧАЙ Тетяна Петрівна –

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-3518-2767>

e-mail: tetyanna@ukr.net

КУЧАЙ Олександр Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>

e-mail: kuchay@ukr.net

СУЛИМ Володимир Трохимович –

кандидат філологічних наук, професор кафедри міжкультурної комунікації та перекладу факультету іноземних мов

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-0896-7801>

e-mail: suwo@ukr.net

СУТНІСТЬ ТЮТОРСЬКОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні у світовому освітньому просторі відбуваються кардинальні зміни, зумовлені процесом глобалізації, що тягне неминучі зміни в системах освіти країн всього світу. В останні роки педагогіка та вчені розширили сферу

дослідження, розглядаючи різноманітні предмети різних галузях зі зміною вікових груп студентів, щоб виявити специфічний вплив тьюторства на процес і результат освіти. В результаті було зазначено, що дана система відповідає практично всім запитам сучасної освітньої ситуації, формує в